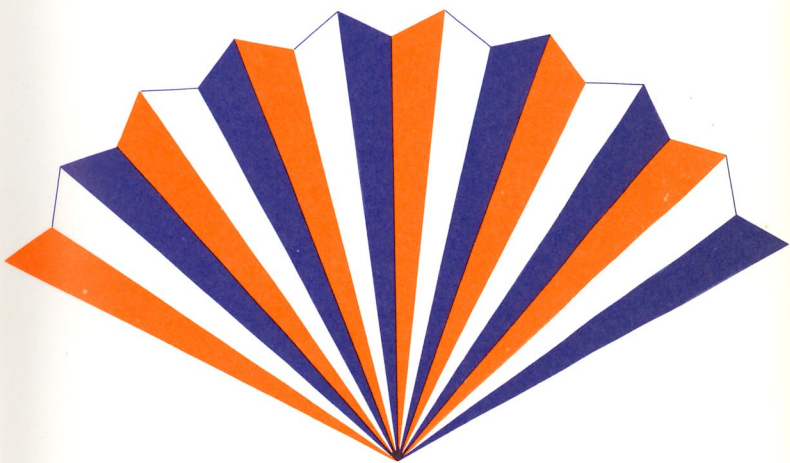

Holland Festival 1973

CONCERTGEBOUWORKEST
25 juni, 26 juni en 2 juli 1973

seizoen 1972/73

Concertgebouworkest

maandag 25 juni 1973 - 20.30 uur

Congresgebouw - Den Haag

dinsdag 26 juni 1973 - 20.15 uur

Concertgebouw - Amsterdam

maandag 2 juli 1973 - 20.15 uur

Stadsschouwburg - Tilburg

Holland Festival

dirigent Josef Krips

programma

W. A. Mozart 1756-1791 Symfonie in Es gr. t., K.V. 543 (1788)

Adagio - Allegro

Andante con moto

Menuetto: Allegretto

Finale: Allegro

Symfonie in g kl. t., K.V. 550 (1788)

Molto allegro

Andante

Menuetto: Allegretto

Allegro assai

pauze

Symfonie in C gr. t., K.V. 551 (1788)

'Jupiter'

Allegro vivace

Andante cantabile

Menuetto: Allegretto

Molto allegro

Het concert van dinsdag 26 juni wordt rechtstreeks uitgezonden door de NOS (radio).

Josef Krips werd in 1902 in Wenen geboren en studeerde bij Mandyczewsky en Weingartner. Hij begon zijn loopbaan in Aussig, werd vervolgens benoemd in Dortmund en later in Karlsruhe, en kwam in 1933 als dirigent bij de Weense Staatsopera. Na de tweede wereldoorlog, gedurende welke hem een dirigeerverbod was opgelegd, reorganiseert hij het Weense muzikleven; hij leidt de opera, dirigeert concerten en blaast de Hofmusik-kapelle nieuw leven in, en in 1946 start hij opnieuw de Salzburger Festspiele. Zowel met de Weense Staatsopera als met de Wiener Philharmoniker maakte hij een aantal succesvolle tournees, en als gastdirigent leidde hij bijna alle grote orkesten ter wereld.

In 1950 werd hij benoemd bij het London Symphony Orchestra en in 1954 vertrok hij naar Amerika waar hij tot 1963 het Buffalo Philharmonic Orchestra leidde en tot 1970 het San Francisco Symphony Orchestra. Sinds 1966 treedt hij geregeld als gastdirigent op bij de Metropolitan Opera en bij Covent Garden Opera, en sinds 1970 bij de Deutsche Oper Berlin.

Het Concertgebouworkest dirigeerde hij eerder in 1953 en januari 1972. Bovendien maakte hij grammofoonopnamen met ons orkest van symfonieën van Mozart w.o. K.V. 504 ('Prager'), 543, 550 en 551 ('Jupiter').

Mozarts symfonische trilogie

Ten tijde van Mozart was het componeren van een symfonie nog een en-femere aangelegenheid: het voldoen aan de behoefte aan orkestmuziek, die aan de hoven of op openbare concerten kon worden uitgevoerd. Mozart schreef bijna vijftig symfonieën binnen vierentwintig jaar, Haydn schreef er ruim honderd in zesendertig jaar, Beethoven echter negen in de tijd van dertig jaar!

Het proces van individualisering der symfonie — een proces, dat trouwens ook in andere kunstvormen waar te nemen is — krijgt zijn beslag met Beethoven en vooral met de *Eroica*. Maar het zou onjuist zijn te menen, dat er niet reeds in de achttiende eeuw duidelijke tekenen zijn van die ontwikkeling.

Mozart is in de muziek wellicht de eerste duidelijke exponent van die geleidelijke losmaking van het gevoels- en geestesleven uit het feodale keurslijf van het ancien régime. Zelf dienaar van dat regime en opstandige tegelijk, komt hij in botsing met zijn 'broodheer' en vestigt zich dan als onafhankelijk kunstenaar in Wenen. De werken die hij daarna scheidt — de grote pianoconcerten, de laatste symfonieën, de strijkkwartetten, de opera's *Le nozze di Figaro*, *Don Giovanni*, *Die Zauberflöte* — openen de poort van een nieuw gebied, dat door Beethoven en Schubert ontgonnen zou worden. De drie symfonieën van 1788 zijn belangrijke schakels in deze ontwikkeling. Door hun reeds individuele gestalte en door hun onderlinge saamhorigheid (waarover hieronder meer) lijkt ons de titel van dit opstel, die natuurlijk niet op enige 'aanwijzing' of 'bedoeling' van de componist berust, voldoende gemotiveerd.

* * *

Dat Mozart zich, na zijn vestiging in Wenen, van zijn individuele betekenis als scheppend kunstenaar ten volle bewust was, blijkt uit de catalogus van eigen werken, die hij in februari 1784 begon aan te leggen. In deze lijst figureren de drie symfonieën van 1788 als nr. 85, 92 en 93. Tussen de voltooiingsdata der laatste twee symfonieën verliepen zestien dagen, tussen die van de symfonie in Es en het daaraan voorafgaande Trio in E zelfs maar vier. Dat betekent niet, dat de symfonie in Es in vier dagen is geschreven, noch dat Mozart voor de Jupiter-symfonie slechts zestien dagen nodig had. Mozart werkte waarschijnlijk aan verscheidene stukken tegelijk: in zijn 'Verzeichnis' staan onder de datum van de symfonie in Es nog drie andere werken vermeld!

Deze drie symfonieën hebben elk een 'eigen gezicht'. Mozart schreef vier symfonieën in Es, maar over 'de' symfonie in Es spreekt men zoals over 'de' Pastorale, 'de' Onvoltooide. Met de symfonie in g kl. t. is het niet anders, al is er nog een tweede in dezelfde toonsoort en bij de symfonie in C is de geïsoleerde en bijzondere betekenis van het werk uitgedrukt door de bijnaam *Jupiter*, waarvan overigens de herkomst onbekend is.¹⁾ Tonsoorten hebben vaak een betekenis bij Mozart. Niet in absolute zin: er zijn immers meer mensen, die een toonsoort niet kunnen onderscheiden, dan die dit wel kunnen. Maar wel in relatieve zin: er bestaat verwantschap tussen bepaalde werken, waarvoor Mozart dezelfde toonsoort koos. Men vergelijkte b.v. het klarinet-trio K.V. 498, het pianoconcert K.V. 482, de ouverture *Die Zauberflöte* en de symfonie in Es. Mozarts biograaf Hermann Abert spreekt in dit verband van 'dunkle Pracht', waarmee hij het nachtelijk-glanzende karakter van deze stukken treffend kenschetst.

De toonsoort g kl. t. is die van het hevig bewogen strijkkwintet K.V. 516, maar ook van de smartelijke aria's van Ilia (in *Idomeneo*), Konstanze (in *Die Entführung aus dem Serail*) en Pamina (in *Die Zauberflöte*). Temidden van de symfonieën in Es en in C is die in g kl. t. de smartelijke: haar instrumentatie mist de martiale trompetten en pauken, van de aanvankelijk voorgeschreven vier hoorns schrapte Mozart er al spoedig twee en de partijen der hobo's wees hij bij een tweede redactie gedeeltelijk aan de zoveel mildere klarinetten toe.

De drie symfonieën vormen een der treffendste resultaten van de gewel-

¹⁾Omstreeks 1820 was de naam al algemeen gebruikelijk. Overigens zijn wij van mening dat de naam *Sarasro* meer op zijn plaats zou zijn.

n- k, d. In le is et 1, e e e e s - 3 3 1 1

dige, tegelijkertijd geestelijke en technische prestatie die Mozart in deze jaren volbracht: de harmonische verbinding van twee stijlprincipes, het *galante* en het *ernstige* (of, om het in Mozarts terminologie te zeggen, het *gelehrte, vernünftige*).

Stoutmoedige 'romantische' modulaties en vernuftig contrapunt enerzijds, lichte dansritmen en zoetvloeiende melodieën anderzijds verdragen elkaar opperbest. De kroon spant, in dit opzicht, de *Jupiter*-symfonie met haar gedeeltelijk gefugeerde finale: de contrapuntische opzet van deze finale is Mozart wellicht ingegeven door een symfonie van zijn vroegere stadgenoot Michaël Haydn van februari 1788, die met een *Fugato* besloten wordt.

De drie symfonieën hebben alle de toen reeds geijkte vierdelige structuur; de eerste heeft bovendien de bij Mozart zeldzame langzame inleiding. De hoofdvorm, naast de fuga de 'gelehrte' vorm bij uitnemendheid, overheerst: alle snelle delen zijn erin geschreven, zo ook de langzame van de symfonieën in g en in C. Het derde deel draagt in alle drie de naam menuet, maar hoever heeft Mozart zich reeds van het oorspronkelijke dans-menuet verwijderd!

Contrapuntische verwickelingen vieren ook hier hoogtij, de metrische bouw is onregelmatig (in de symfonie in g b.v. vindt men een afwisseling van groepen van twee en van drie maten) en voorzover er van danskarakter sprake is, zou men soms eerder aan de jongere *Ländler* of *Duitse dans* kunnen denken.

De eigen aard der drie werken blijkt, behalve uit de reeds genoemde kenmerken, ook uit de instrumentatie: de symfonie in Es heeft geen hobo's, doch wel klarinetten; in de *Jupiter*-symfonie is het juist omgekeerd; de symfonie in g heeft beide, maar weer geen trompetten en pauken, die in de beide andere wel voorkomen. De eenheid, de saamhorigheid der drie werken blijkt uit bepaalde motivische betrekkingen, waarvan wij hier vermelden: de melodische lijn van het trio van het menuet der symfonie in Es, die in het hoofdthema van het andante der *Jupiter*-symfonie terugkeert; het hoofdthema van de finale der *Jupiter*-symfonie, dat zich verschuilt in de aanhef van het andante der symfonie in g.

De opeenvolging der toonsoorten, de individuele karakters der drie symfonieën alsmede hun psychische saamhorigheid, motiveren een integrale uitvoering van deze trits volledig.

M. F

* * *

'...da der Tod (genau zu nehmen) der wahre Endzweck unsers Lebens ist, so habe ich mich seit ein Paar Jahren mit diesem wahren, besten Freunde des Menschen so bekannt gemacht, dass sein Bild nicht allein nichts schreckendes mehr für mich hat, sondern recht viel beruhigendes und tröstendes! und ich danke meinem Gott, dass er mir das Glück gegönnt hat mir die Gelegenheit (Sie verstehen mich) zu verschaffen, ihn als den Schlüssel zu unserer wahren Glückseligkeit kennen zu lernen. — Ich lege mich nie zu Bette ohne zu bedenken, dass ich vielleicht (so jung als ich bin) den andern Tag nicht mehr seyn werde — und es wird doch kein Mensch von allen die mich kennen sagen können dass ich im Umgange mürrisch oder traurig wäre — und für diese Glückseligkeit danke ich alle Tage meinem Schöpfer und wünsche sie vom Herzen Jedem meiner Mitmenschen.'

W. A. Mozart, 4 april 1787

CONCERTGEBOUWORKEST

Eerste viool

Herman Krebbers
Jo Juda
Jean Louis Stuurop
Frits Joël Waterman
André van Aalst
Wim Schrier
Marten Haitjema
Eiji Okada
Hans Speth
Johan Kracht
Nobuyuki Shioda
Hiu Kian Pin
Piet Lamberts
Yuriya Pieteron-Saita
Hanna van Hal
Eleonore Olof-Elías
Han de Wit

Tweede viool

Jo Jacobs
Dolf Bettelheim
Karel Hüsken
Peter Keller
Masako van Brederode-Fujii
Albert Blanket
Kees Hendrikse
Hugo Sanders
András Lehota
Reiko Sijkens-Shioyama
Frans Blanket
Yasuko Speth-Okumura
Frans Hengeveld
Wim van Keulen
Ton de Munk
Peter Hoekstra
Kirsti Goedhart
Charlie Senecal

Altviool

Klaas Boon
Karel Schouten
Koen van der Molen
Imer Saracoglu
Jan Jager
Louis Metz
Johan Giskes
Adriaan Schutter
Joris Bruynjé
Laurel van Gellekom-Ramsay
Pieter Roosenschoon
Stana van der Valk
Bouman-Olléová
Ferdinand Hügel
Judith de Munk-Gerö

Violoncel

Tibor de Machula
Jean Decroos
Henk Sekreve

Lim Kek Beng
Wim Straesser
Hans van Weydom Claterbos
Saskia Boon
Christiaan Norde
Edith Neuman
Dijck Koster
Hans Vader
Fred Pot
Yke Viersen

Contrabas

Henk Guldemond
Tonny de Gruyter
Cees van der Poel
Jan Reuling
Gerard Ernste
Pim Hascher
Guibert Vrijens
Jo Enders
Fred Nijenhuis

Fluit

Jan Visser
Paul Verhey
Rien de Reede
Cecilia Oomes

Piccolo en fluit

Hans van de Weyer

Hobo

Cees van der Kraan
Werner Herbers
Carlo Ravelli
Rob Visser

Althobo en hobo

Leo van der Lek

Klarinet

Bram de Wilde
Jan Koene
Piet Honingh
Jaap Moelker

Basklarinet en klarinet

Geert van Keulen

Fagot

Brian Pollard
Joep Terwey
Frans Odijk
Kees Olthuis

Contrafagot en fagot

Kees Krom

Hoorn

Jan Bos
Adriaan van Woudenberg
Marinus Clarijs
Iman Soeteman
Jaap Prinsen
Sijmen van Brederode
Gerben Sikkema

Trompet

Willem Groot
Klaas Kos
Freddy Grin
Henk Minderman
Epke van der Valk

Trombone

Hans Maassen
Kees Blokker
Jacques Banens

Bastrombone

Henk van Bergen

Tuba

Donald Blakeslee

Pauken

Jan Labordus
Jan Straatmans
Gerard Schoonenberg

Slagwerk

Gerard Smeekes
Ruud van den Brink
Niels Le Large

Harp

Vera Badings
Sara Vos-Strumphler